

**REČNIK PRAVNIH
TERMINA
ZA *NOVINARE***

PIREDIO

Vladan Simeunović
advokat u Beogradu

Ovo izdanje predstavlja dopunu priručnika "Javnost u sudnici: novinarski vodič kroz sudske postupke", priređivača Vladana Simeunovića, izdavača "Medija centar" Beograd, 2003

Korišćena literatura:

1. "Leksikon krivičnog prava", autor prof. dr Dragan Jovašević, izdavač "Službeni list SRJ", godina izdanja 2002.
2. "Leksikon građanskog prava", grupa autora, izdavač "Nomos" Beograd, godina izdanja 1996.

A

ABOLICIJA - opšti naziv za akt oslobođenja učinioca krivičnog dela od krivičnog gonjenja ili izvršenja krivične sankcije (Vidi: Amnestija i Pomilovanje)

ADVOKAT - lice koje se profesionalno bavi advokaturom kao delatnošću čija je osnovna funkcija pružanje pravne pomoći

AKCIJA (DEONICA) - hartija od vrednosti koja titularu (akcionaru) daje izvesna prava (pravo na upravljanje, pravo na dobit ili dividendu) u akcionarskom društvu ili komanditnom društvu na akcije, odražava procentualni odnos uloga akcionara u ukupnom osnivačkom kapitalu društva

AKCIONARSKO (DEONIČKO) DRUŠTVO - privredni subjekt čiji je osnovni kapital podeljen na akcije (deonice) određene nominalne vrednosti

ALIMENTACIJA (IZDRŽAVANJE) - pravni odnos u kojem je jedno lice (dužnik izdržavanja) obavezan da drugom licu (poverilac izdržavanja) obezbeđuje sredstva za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba (Vidi: Poverilac, Dužnik)

AMNESTIJA - oslobođenje od krivičnog gonjenja ili potpuno ili delimično oslobođenje od izvršenja kazne, zamena izrečene kazne blažom kaznom, brisanje osude ili ukidanje pravnih posledica osude poimenično neodređenom broju lica na osnovu akta organa zakonodavne vlasti (skupštine) (Vidi: Abolicija, Pomilovanje)

APELACIONI SUD - sud koji je prema odredbama Zakona o uređenju sudova, čije je stupanje na snagu više puta odlagano i koji još uvek nije u potpunosti stupio na snagu, isključivo nadležan za odlučivanje po žalbama protiv odluka opštinskih i okružnih sudova

APSOLUTNA ZASTARELOST - nemogućnost započinjanja ili nastavljanja krivičnog postupka, odnosno izvršenja izrečene krivične sankcije zbog proteka dva puta dužeg vremena od onog koji je zakonom predviđen za nastupanje zastarelosti (Vidi: Zastarelost)

APSOLUTNA PRAVA - subjektivna prava koja deluju prema svim trećim licima; kao tipična apsolutna prava navode se stvarna prava, odnosno pravo svojine, pravo službenosti (Vidi: Relativna prava, Svojina, Subjektivna prava)

AFEKAT - emocionalno stanje jake razdraženosti ili straha koje karakteriše kratkotrajna nesposobnost za rasuđivanje, odnosno stanje sužene svesti kod učinioca krivičnog dela, od posebnog značaja za utvrđivanje krivične odgovornosti učinioca dela (Vidi: Krivična odgovornost)

B

BITNO SMANJENA URAČUNLJIVOST - stanje smanjene sposobnosti za rasuđivanje i odlučivanje, odnosno smanjena sposobnost učinioca krivičnog dela da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima, od posebnog značaja jer predstavlja fakultativni osnov za ublažavanje kazne učiniocu krivičnog dela (Vidi: Vinost, Krivična odgovornost, Neuračunljivost, Uračunljivost, Ublažavanje kazne)

BLAŽI KRIVIČNI ZAKON - zakon koji je povoljniji za okrivljenog u odnosu na neki drugi zakon koji se u konkretnom slučaju može primeniti

BLANKETNA KRIVIČNA DELA - krivična dela kod kojih zakonski opis ne sadrži sve elemente, već je krivičnu normu potrebno dopuniti normom sadržanom u drugom propisu

BRANILAC - pravno obrazovano lice, advokat, koje zastupa okrivljenog u krivičnom postupku u funkciji stručne pomoći prilikom pružanja odbrane

BRAK - zakonom uređena zajednica muškarca i žene (Vidi: Razvod braka)

BRAČNI SPOROVI - sporovi koji nastaju u bračnim odnosima ili povodom bračnih odnosa (razvod braka, poništaj braka, za utvrđenje postojanja i nepostojanja braka), zbog prirode ovih sporova javnost je uvek isključena

V

VANPARNIČNI POSTUPAK - skup pravnih normi po kojima redovni sudovi postupaju i odlučuju o ličnim, porodičnim, imovinskim i drugim pravnim stvarima koje se po zakonu rešavaju u vanparničnom postupku (Vidi: Lišenje poslovne sposobnosti, Zadržavanje u neuropsihijatrijskoj organizaciji, Proglašenje nestalog lica za umrlo i dokazivanje smrti, Produženje roditeljskog prava, Lišenje i vraćanje roditeljskog prava, Davanje dozvole za stupanje u brak, Raspravljanje zaostavštine, Određivanje naknade za eksproprisanu nepokretnost, Uređenje upravljanja i korišćenja zajedničke stvari, Deoba zajedničke stvari ili imovine, Uređenje međe, Sudski depozit, Sastavljanje, čuvanje, potvrđivanje i poništavanje isprava)

"VANPRETRESNO VEĆE" - posebno veće prvostepenog krivičnog suda sastavljeno od trojice sudija profesionalaca, odlučuje o brojnim bitnim pitanjima (Videti u priručniku "Javnost u sudnici", str. 15-16)

VANREDNI PRAVNI LEK - pravna sredstva koja stranke ili ovlašćeni državni organi koriste pobijajući odluke suda ili drugih državnih organa protiv kojih se ne može izjaviti redovni pravni lek (Vidi: Ponavljanje postupka, Vanredno ublažavanje kazne, Zahtev za zaštitu zakonitosti, Zahtev za ispitivanje zakonitosti pravosnažne presude, Zahtev za vanredno preispitivanje pravosnažnog rešenja o prekršaju, Revizija)

VANREDNI PRAVNI LEK U UPRAVNOM POSTUPKU - zbog brojnosti vanrednih pravnih lekova u upravnom postupku ovde ih samo navodimo bez dalje eksplikacije: menjanje i poništavanje rešenja u vezi sa upravnim sporom, poništavanje i ukidanje po osnovu službenog nadzora, ukidanje i menjanje pravosnažnog rešenja uz pristanak ili po zahtevu stranke, vanredno ukidanje, oglašavanje rešenja ništavim)

VANREDNO UBLAŽAVANJE KAZNE - vanredni pravni lek u krivičnom postupku, ublažavanje pravosnažno izrečene kazne koja nije

izvršena ukoliko se nakon pravosnažnosti presude pojave okolnosti kojih nije bilo kad se izricala presuda ili sud za njih nije znao iako su postojale, a koje bi očigledno dovele do blaže osude

VANSUDSKO PORAVNANJE - ugovor kojim se, izvan sudskog postupka, međusobnim popuštanjem ugovarača rešavaju sporni odnosi i uklanjaju neizvesnosti u pogledu prava i obaveza (Vidi: Sudsko poravnanje)

VASBITNE MERE - osnovna vrsta sankcija koje se izriču maloletnim učiniocima krivičnih dela, kao i, u određenim slučajevima, mlađim punoletnim licima (do 21 godine života), (Vidi: Ukor, Upućivanje u disciplinski centar za maloletnike, Pojačani nadzor roditelja ili staraoca, Pojačani nadzor u drugoj porodici, Pojačani nadzor organa starateljstva, Upućivanje u vaspitnu ustanovu, Upućivanje u vaspitno popravni dom, Upućivanje u specijalnu ustanovu)

VEĆE ZA PREKRŠAJE - drugostepeni organ u prekršajnom postupku (Vidi: Prekršajni organi)

VERBALNA UVREDA - izjava omalovažavanja kojom se vređa čast i ugled lica na koje se izjava odnosi (Vidi: Uvreda)

VERODOSTOJNA ISPRAVA - isprava na osnovu koje se određuje izvršenje radi ostvarenja novčanog potraživanja između pravnih i fizičkih lica koja obavljaju privrednu delatnost (faktura-račun, menica, ček, obračun kamate, izvod iz poslovnih knjiga)

VEŠTAČENJE - dokazno sredstvo predviđeno svim važećim procesnim zakonima, saznavanje pravno bitnih činjenica preko lica, veštaka, koja poseduju stručna znanja kojima sud ili drugi postupajući organ ne raspolaže (psihijatri, patolozi, ekonomski eksperti i sl.)

VINOST - psihički odnos učinioca krivičnog dela prema učinjenom delu izražen kroz svest i volju učinioca, neophodan uslov za postojanje krivične odgovornosti učinioca i nužan uslov da bi se prema učiniocu izrekla kazna (Vidi: Direktni umišljaj, Eventualni umišljaj, Krivična odgovornost, Nehat, Svesni nehat, Nesvesni nehat)

G

GENERALNA (OPŠTA) PREVENCIJA - svrha kažnjavanja, namera da se propisivanjem i izricanjem kaznenih sankcija utiče na potencijalne učinioce da ne vrše krivična dela, te da ne čine prekršaje i privredne prestupe (Vidi: Prekršaj, Privredni prestup)

GLAVNA RASPRAVA - faza parničnog postupka u kojoj se izvođenjem dokaza utvrđuju činjenice na osnovu kojih sud odlučuje o postavljenom tužbenom zahtevu (Vidi: Parnični postupak, Tužba, Tužbeni zahtev)

GLAVNI PRETRES - faza krivičnog postupka pred prvostepenim sudom u kojoj se neposredno, usmeno i javno, izvođenjem dokaza utvrđuju činjenice na osnovu kojih sud odlučuje o postojanju krivičnog dela, krivičnoj odgovornosti učinioca dela i krivičnoj sankciji (Vidi: Krivično delo, Krivične sankcije)

GLAVNI UMEŠAČ - lice koje u celini ili delimično traži stvar ili pravo o kome između drugih lica već teče parnica, pa jednom tužbom tuži obe stranke zahtevajući da se zaštiti ili utvrdi neko njegovo pravo na spornoj stvari ili pravu (Vidi: Umešač)

GRAĐANSKO PRAVO - grana prava koja uređuje imovinske odnose i druge odnose koji su posredno ili neposredno vezani za imovinske odnose, grana se na stvarno pravo, obligaciono pravo, nasledno pravo, porodično pravo, građansko procesno pravo i sl.

D

DAVANJE DOZVOLE ZA STUPANJE U BRAK - vanparnični postupak iz grupe postupaka o uređenju porodičnih odnosa u kojem vanparnični sud, ukoliko postoje naročito opravdavajući raz-

lozi može dozvoliti zaključenje braka maloletnom licu ženskog pola koje je navršilo petnaest godina

DEKLARATORNA (UTVRĐUJUĆA) TUŽBA - tužba kojom tužilac zahteva da sud u parničnom postupku utvrdi postojanje, odnosno nepostojanje nekog prava ili pravnog odnosa ili istinitost ili neistinitost neke isprave (Vidi: Kondemnatorna tužba, Konstitutivna tužba)

DEKLARATORNA (UTVRĐUJUĆA) PRESUDA - presuda parničnog suda kojom se utvrđuje postojanje, odnosno nepostojanje nekog prava ili pravnog odnosa ili istinitost ili neistinitost neke isprave (Vidi: Kondemnatorna presuda, Konstitutivna presuda)

DELIKAT - u kaznenom pravu, termin za protivpravno ponašanje (krivična dela, prekršaji, privredni prestupi), u građanskom pravu, termin koji podrazumeva svaki postupak štetan po tuđa imovinska ili neimovinska dobra, stvarajući obavezu za štetnika da oštećenom nadoknadi štetu

DELIMIČNA PRESUDA - presuda parničnog suda koja može biti doneta kada usled priznanja ili na osnovu raspravljanja neki od više tužbenih zahteva ili jedan deo tužbenog zahteva budu podobni za konačno odlučivanje

DELINKVENCIJA - ukupnost protivpravnih, kažnjivih ponašanja u jednom društvu (krivična dela, prekršaji, privredni prestupi, disciplinski prestupi) (Vidi: Kriminalitet)

DEOBA ZAJEDNIČKE STVARI ILI IMOVINE - vanparnični postupak iz grupe postupaka o uređenju imovinskih odnosa u kojem vanparnični sud razvrgava postojeću imovinskopravnu zajednicu (Vidi: Zajednička svojina, Susvojina)

DIREKTNi UMIŠLJAJ - vid odnosa učinioaca krivičnog dela prema samom delu, postoji onda kada je učinilac znao kakve će posledice delo proizvesti i kada je takve posledice i želeo

DOVOĐENJE - mera obezbeđenja prisustva okrivljenog u krivičnom i prekršajnom postupku (Vidi: Zabrana okrivljenom da napusti boravište, Zadržavanje, Jemstvo, Pozivanje, Pritvor)

DOKAZ - činjenica na osnovu koje organ koji vodi postupak (krivični, parnični, upravni...) utvrđuje postojanje ili nepostojanje činje-

nice od čijeg postojanja ili nepostojanja zavisi odluka u konkretnoj pravnoj stvari (pravno relevantne - bitne činjenice)

DOKAZNI POSTUPAK - faza postupka u kojoj postupajući organ, na osnovu dokaznih sredstava, utvrđuje postojanje ili nepostojanje pravno relevantnih činjenica

DOKAZNA SREDSTVA - izvori saznanja organa koji vodi postupak o postojanju ili nepostojanju pravno relevantnih činjenica (Vidi: Dokaz, Dokazni postupak, Uviđaj, Isprava, Ispit okrivljenog, Javna isprava, Iskaz svedoka, Veštačenje, Saslušanje stranaka)

DRŽAVINA - posed, faktička vlast na stvari ili pravu

DRŽAVINSKE TUŽBE - tužbe zbog smetanja državine (poseda) kojima se pokreće postupak zbog oduzimanja ili uznemiravanja mirne, faktičke vlasti na stvari ili pravu (državine)

DRŽAVNI TUŽILAC - termin koji Zakonik o krivičnom postupku upotrebljava opisujući ovlašćeni državni organ čija je funkcija gonjenje učinilaca krivičnih dela koja se gone po službenoj dužnosti, ovlašćenja državnog tužioca, u navedenom smislu, ostvaruju opštinska i okružna javna tužilaštva koja su u sastavu Republičkog javnog tužilaštva, na čijem čelu se nalazi Republički javni tužilac (Vidi: Republički javni tužilac, Republičko javno tužilaštvo)

DRUŠTVENA OPASNOST - element pojma krivičnog dela, shvata se kao povreda ili ugrožavanje nekog dobra ili interesa od većeg značaja

DUŽNIK - lice koje je nosilac kakve obaveze koju je dužno da izvrši, nasuprot obavezi stoji pravo poverioca da traži izvršenje te obaveze (Vidi: Poverilac)

DUŠEVNA POREMEĆENOST - osnov isključenja krivične odgovornosti, stanje nepravilnog odvijanja psihičkih procesa koji izazivaju poremećaj opažanja, rasuđivanja, mišljenja, pa takvo lice nije u mogućnosti da pravilno rasuđuje i odlučuje (Vidi: Vinnost)

E

EVENTUALNI UMIŠLJAJ - vid odnosa učinioca krivičnog dela prema samom delu, postoji onda kada je učinilac bio svestan mogućnosti nastupanja posledice koju ne želi, ali pristaje na njeno nastupanje, odnosno saglašava se sa njenim nastupanjem

EKSPROPRIJACIJA - prinudno oduzimanje prava svojine na nepokretnosti zbog postojanja javnog interesa, uz isplatu pravične naknade (Vidi: Određivanje naknade za ekspropisanu nepokretnost)

EKSTRADICIJA - akt pružanja međunarodne pravne pomoći koji se sastoji u izdavanju učinioca krivičnog dela od strane jedne države drugoj državi radi suđenja za učinjeno krivično delo ili radi izdržavanja kazne

Ž

ŽALBA - redovni pravni lek protiv prvostepenih odluka sudova i drugih državnih organa u svim postupcima, izuzev izvršnog postupka (Vidi: Prigovor), suštinski predstavlja zahtev da se prvostepena presuda ili rešenje preinači ili ukine, žalba, osim kod retkih izuzetaka, ima suspenzivno dejstvo, odnosno odlaže izvršenje pobijane odluke, kao i devolutivno dejstvo, odnosno izjavljivanjem žalbe uspostavlja se nadležnost drugog suda ili organa za odlučivanje

ŽALBA ZBOG "ČUTANJA UPRAVE" - posebno pravno sredstvo koje se izjavljuje ukoliko organ uprave u zakonom propisanom roku ne donese rešenje, odnosno ne reši o upravnoj stvari

Z

ZABELEŽBA - vrsta upisa u zemljišne knjige činjenica koje mogu uticati na sticanje, ograničenje ili gubljenje zemljišnoknjižnih prava (zabeležba spora, maloletstva i sl.) (Vidi: Spor, Zemljišne knjige)

ZABRANA VRŠENJA POZIVA, DELATNOSTI ILI DUŽNOSTI - vrsta mere bezbednosti koja je, kao i sve druge mere bezbednosti, usmerena na otklanjanje potencijalno opasnih situacija koje proističu iz ličnosti učinioca ili drugih stvarnih okolnosti, odnosno na otklanjanje stanja ili uslova koji mogu biti od uticaja da učinilac ubuduće vrši krivična dela (Vidi: Mere bezbednosti, Obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi, Obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi, Obavezno lečenje alkoholičara i narkomana, Oduzimanje predmeta, Proterivanje stranca iz zemlje)

ZABRANA UPRAVLJANJA MOTORNIM VOZILOM - važi ono što je navedeno u prethodnoj tački

ZABRANA OKRIVLJENOM DA NAPUSTI BORAVIŠTE - mera obezbeđenja prisustva okrivljenog u krivičnom postupku

ZABRANA REFORMATIO IN PEIUS - institut krivičnoprocesnog prava koji je konstituisan u korist okrivljenog po čijoj žalbi odlučuje drugostepeni sud, zabranjujući drugostepenom sudu da okrivljenom izrekne sankciju teže vrste ili težu sankciju iste vrste

ZAVEŠTANJE (TESTAMENT) - zakonom uređeni oblik poslednje izjave volje, predviđene forme jesu: sudsko zaveštanje, svojeručno zaveštanje, zaveštanje pred svedocima, usmeno zaveštanje, vojno zaveštanje, brodsko zaveštanje, konzularno zaveštanje

ZADRŽAVANJE - pravo organa unutrašnjih poslova da u pretkrivičnom postupku liši slobode (najduže do 48 časova) lice ako postoji neki od razloga za određivanje pritvora, u prekršajnom pravu, mera obezbeđenja prisustva okrivljenog

ZADRŽAVANJE U ZDRAVSTVENOJ ORGANIZACIJI KOJA OBAVLJA

DELATNOST U OBLASTI NEUROPSIHIJARIJE - vanparnični postupak u kojem sud odlučuje o smeštaju duševno bolesnog lica u odgovarajućoj zdravstvenoj organizaciji kad je zbog prirode bolesti neophodno da to lice bude ograničeno u slobodi kretanja ili opštenja sa spoljnim svetom

ZAJEDNIČKA SVOJINA - pravo svojine dve ili više osobe (zajedničari) na istoj stvari, ali tako da njihovi udeli nisu određeni, ali su određivi

ZAKONSKI ZASTUPNIK - lice koje u pravnom saobraćaju istupa u ime poslovno nesposobnog lica (maloletnika ili lica lišenog poslovne sposobnosti) ili pravnog lica (roditelji, postavljeni zastupnik, direktor preduzeća)

ZAKONSKO NASLEĐIVANJE - nasleđivanje na osnovu određenih činjenica predviđenih zakonom (srodstvo, bračna veza) u slučajevima kada se ne nasleđuje na osnovu zaveštanja

ZAOSTAVŠTINA - imovinska prava koja je ostavilac imao u vreme smrti, a podobna su za nasleđivanje

ZAPISNIK - javna isprava o radnjama učesnika u postupku, rezultatima izvođenja dokaza i važnim izjavama učesnika

ZASTARELOST - u građanskom pravu, gubitak prava poverioca da, zbog protoka zakonom predviđenog vremena, od dužnika obaveze sudskim putem zahteva ispunjenje te obaveze, u krivičnom pravu, gubitak mogućnosti nadležnog državnog organa da pokrene krivični postupak, da vodi krivični postupak ili da izvrši krivičnu sankciju zbog protoka vremena koje je zakonom predviđeno, isto važi i za druge kaznene postupke

ZATVOR - vremenska kazna lišenja slobode koja ne može biti kraća od trideset dana, niti duža od petnaest godina, izuzev za najteža dela i najteže oblike krivičnih dela, kada se može izreći kazna zatvora u trajanju od četrdeset godina (Vidi: Krivične sankcije, Kazna, Novčana kazna, Uslovna osuda, Sudska opomena, Mere bezbednosti, Vaspitne mere, Prekršajne kazne)

ZAHTEV ZA ZAŠTITU ZAKONITOSTI - vanredni pravni lek predviđen svim važećim procesnim zakonima, izjavljuje ga Republički javni tužilac Vrhovnom sudu, po inicijativi stranke ili samostalno

ZAHTEV ZA VANREDNO PREISPITIVANJE PRAVOSNAŽNOG REŠENJA O PREKRŠAJU - vanredno pravno sredstvo u prekršajnom postupku

ZAHTEV ZA ISPITIVANJE ZAKONITOSTI PRAVOSNAŽNE PRESUDE - vanredni pravni lek u krivičnom postupku koji može podneti okrivljeni koji je pravosnažno osuđen na безусловnu kaznu zatvora ili maloletničkog zatvora (Vidi: Maloletnički zatvor)

ZAHTEV ZA POKRETANJE PREKRŠAJNOG POSTUPKA - procesni akt kojim se pred nadležnim prekršajnim organom pokreće prekršajni postupak (Vidi: Prekršaj, Prekršajni organi)

ZAHTEV ZA SPROVOĐENJE ISTRAGE - krivično procesni akt kojim ovlašćeni podnosilac (javni tužilac i oštećeni kao tužilac) zahteva da nadležni istražni sudija tokom istrage pronade i prikupe dokaze kako bi se moglo odlučiti da li će se podići optužnica ili obustaviti postupak, temelji se na osnovanoj sumnji (Vidi: Oštećeni kao tužilac, Optužnica)

ZAŠTITNE MERE U PREKRŠAJNOM POSTUPKU - mere koje bi trebalo da omoguće, s obzirom na lična svojstva ili sklonost okrivljenog, da ubuduće ne čini prekršaje (zabrana pravnom licu da vrši određenu delatnost, zabrana odgovornom licu da vrši određene poslove, oduzimanje predmeta, zabrana vršenja samostalne delatnosti, zabrana upravljanja motornim vozilom, udaljenje stranca sa teritorije SRJ)

ZEMLJIŠNA KNJIGA - javni registar koji vodi evidenciju o pravima na nepokretnostima; upisom u zemljišnu knjigu stiču se, prenose i prestaju prava na nepokretnostima (Vidi: Zabeležba, Uknjižba, Tapija, Tapijski sistem)

ZEMLJIŠNOKNJIŽNI ULOŽAK - sastavni deo glavne zemljišne knjige, sastoji se od popisnog lista (opis nepokretnosti), vlasničkog lista (podaci o vlasniku nepokretnosti) i teretnog lista (podaci o stvarnim teretima na nepokretnosti)

IDEALNI STICAJ KRIVIČNIH DELA - postoji u slučaju kada jedno lice jednom radnjom izvršenja učini više krivičnih dela (Vidi: Realni sticaj krivičnih dela, Sticaj)

IZVRŠNA ISPRAVA - pravni akt na osnovu koga se može tražiti prinudno izvršenje potraživanja koje je utvrđeno tim aktom (presuda, rešenje, sudsko poravnanje) (Vidi: Izvršni postupak)

IZVRŠNI POSTUPAK (SUDSKI) - skup pravila po kojima sud postupava radi prinudnog izvršenja sudske odluke koja glasi na ispunjenje obaveze, kao i radi obezbeđenja potraživanja, te prinudnog izvršenja odluka donetih u upravnom ili prekršajnom postupku koje glase na ispunjenje novčane obaveze, kao i radi obezbeđenja novčanog potraživanja o kome se odlučuje u upravnom ili prekršajnom postupku

IZVRŠNI POSTUPAK (UPRAVNI-ADMINISTRATIVNI) - skup pravila po kojima postupava upravni organ radi prinudnog izvršenja izvršnog upravnog akta (Vidi: Upravni akt, Upravni organ, Upravni postupak)

IZVRŠNOST - svojstvo sudske odluke i upravnog akta koje omogućava da se mogu prinudno izvršiti u sudskom izvršnom postupku ili u administrativnom-upravnom izvršnom postupku

IZUZEĆE - institut krivičnog procesnog prava (naravno, i drugih procesnih prava) ustanovljen s ciljem da doprinosi objektivnosti u radu i odlučivanju suda; njegovom se primenom iz postupka udaljavaju sudije i druga lica (sudije porotnici, predsednik suda, državni tužilac i njegovi zamenici, zapisničari, tumači, veštaci, stručna lica) kada postoje razlozi koji dovode u sumnju njihovu objektivnost (nepriistrasnost); razlozi za izuzeće dele se na one zbog kojih se sudija ili drugo lice moraju obavezno izuzeti i na razloge koji pobuđuju sumnju u objektivnost

IMUNITET - pravo određenog lica koje sprečava krivično gonjenje ili krivično kažnjavanje tog lica

- INDICIJA** - u krivičnopravnom smislu, osnov sumnje da je neko lice učinilo krivično delo
- ISKAZ SVEDOKA** - dokazno sredstvo na osnovu koga organ koji vodi postupak, a na osnovu neposrednog čulnog opažanja nekog lica (svedok), saznaje činjenice od čijeg postojanja ili nepostojanja zavisi rešavanje u konkretnoj pravnoj stvari (pravno relevantne činjenice)
- ISPIT OKRIVLJENOG** - dokazno sredstvo u krivičnom postupku na osnovu koga krivični sud, na osnovu ispitivanja okrivljenog, saznaje činjenice od kojih zavisi rešavanje u konkretnoj krivičnoj stvari (postojanje krivičnog dela, postojanje krivične odgovornosti, sankcije)
- ISPRAVE** - dokazno sredstvo, svaki predmet na kojem se nalazi zapis koji služi kao dokaz kakve činjenice bitne za pravne odnose (Vidi: Javna isprava, Privatna isprava)
- ISTRAGA** - faza prethodnog krivičnog postupka koja započinje na osnovu rešenja o sprovođenju istrage protiv lica za koje se osnovano sumnja da je izvršilo krivično delo, a na osnovu zahteva ovlašćenog tužioca, svrha istrage jeste prikupljanje dokaza na osnovu kojih će se odlučiti ima li mesta podizanju optužnice
- ISTRAŽNI SUDIJA** - organ koji rukovodi istragom i glavni nosilac aktivnosti u istrazi

J

- JAVNA ISPRAVA** - isprava koju je u propisanom obliku i u okviru svojih nadležnosti izdao državni organ ili organ koji vrši javna ovlašćenja
- JAVNO PRAVOBRANIŠTVO** - samostalni državni organ koji se stara o zaštiti imovinskih i drugih građansko pravnih interesa države ili drugih entiteta lokalne samouprave
- JAVNO TUŽILAŠTVO** - samostalni državni organ čija je najznačajnija funkcija gonjenje učinilaca krivičnih dela; nadležnost javnog

tužilaštva u Republici Srbiji vrše republički javni tužilac, okružni i opštinski javni tužioci (Vidi: Državni tužilac, Republički javni tužilac)

JEMSTVO - u građanskopravnom smislu, odgovornost trećeg lica poveriocu za pravilno ispunjenje obaveze glavnog dužnika, u krivičnopravnom smislu, mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog u krivičnom postupku kada je opasnost od bekstva jedini razlog zbog kojeg bi inače bio određen pritvor

K

KAZNA - vrsta krivične sankcije čijim se izvršenjem krivično odgovornom učiniocu krivičnog dela prinudno oduzimaju ili ograničavaju određene slobode i prava, takođe i prekršajna sankcija i sankcija u postupcima po privrednim prestupima, (Vidi: Novčana kazna, Zatvor, Prekršajna kazna, Kazne u postupcima po privrednim prestupima)

KAZNE U PRIVREDNO PRESTUPNOM POSTUPKU - predviđena je novčana kazna kao jedina vrsta kazne, uslovna osuda i zaštitne mere (javno objavljivanje presude, oduzimanje predmeta, zabrana pravnom licu da se bavi određenom delatnošću, zabrana određenom licu da vrši određene delatnosti) (Vidi: Uslovna osuda u privredno prestupnom postupku)

KAZNENA EVIDENCIJA - evidencija o krivičnim osudama koju vodi Ministarstvo unutrašnjih poslova; podaci o brisanim osudama mogu se dati na uvid samo tužilaštvu, sudu i organima unutrašnjih poslova u vezi sa krivičnim postupkom koji se vodi

KAZNENA POLITIKA - sistem mera i aktivnosti koje državni organi preduzimaju s ciljem da se kažnjavanjem učinilaca krivičnih dela (takođe, prekršaja i privrednih prestupa) suzbiju kažnjiva ponašanja (Vidi: Svrha kažnjavanja)

KATASTAR - javna evidencija o zemljištu koja sadrži podatke o položaju, obliku, površini, načinu korišćenja zemljišta (Vidi: Zemljišne knjige)

KVALIFIKATORNE OKOLNOSTI - okolnosti koje jednom krivičnom delu daju teži oblik, pa se kod postojanja takvih krivičnih dela predviđa pooštreno kažnjavanje, npr. nastupanje teže posledice, naročito teške okolnosti vezane za vreme, mesto, način izvršenja krivičnog dela)

KVALIFIKOVANO KRIVIČNO DELO - krivična dela koja predstavljaju teži oblik nekog drugog krivičnog dela s obzirom na nastupanje teže posledice od one koja redovno nastupa i s obzirom na posebne okolnosti koje predstavljaju povećani stepen društvene opasnosti

KLEVETA - u građanskopravnom smislu, iznošenje ili pronošanje po čast i ugled škodljivih neistinitih činjeničnih tvrdnji o nekom licu, što za posledicu može imati obavezu da se oklevetanom licu nadoknadi nematerijalna šteta zbog povrede časti i ugleda; u krivičnopravnom smislu, krivično delo čije je biće opisano kao iznošenje ili pronošanje za drugog nečeg neistinitog što može škoditi njegovoj časti i ugledu

KONAČNOST UPRAVNOG AKTA - svojstvo upravnog akta koje onemogućava pobijanje istog redovnim pravnim lekom (Vidi: Prvosnažnost upravnog akta)

KONDEMNATORNA TUŽBA (TUŽBA ZA ČINIDBU) - tužba u parničnom postupku kojom se traži da sud obaveže tuženika da nešto učini, odnosno da nešto ne učini ili da se od nečega uzdrži (Vidi: Deklaratorna tužba, Konstitutivna tužba)

KONDEMNATORNA PRESUDA - presuda kojom parnični sud obavezuje tuženika da nešto učini, odnosno da nešto ne učini ili da se od nečega uzdrži (Vidi: Deklaratorna presuda, Konstitutivna presuda)

KONSTITUTIVNA (PREOBRAŽAJNA) TUŽBA - tužba u parničnom postupku kojom se zahteva promena (preobražaj) nekog pravnog odnosa (razvod braka, promena odluke o izdržavanju) (Vidi: Deklaratorna tužba, Kondemnatorna tužba)

KONSTITUTIVNA (PREOBRAŽAJNA) PRESUDA - presuda kojom parnični sud menja, preobražava neki postojeći pravni odnos (razvodi brak i sl.) (Vidi: Deklaratorna presuda, Kondemnatorna presuda)

- KRAJNJA NUŽDA** - u građanskopravnom smislu, osnov isključenja odgovornosti za naknadu štete ukoliko se zbog hitne potrebe povredi tuđe dobro da bi se otklonila opasnost povrede sopstvenog dobra; u krivičnopravnom smislu, osnov koji isključuje postojanje krivičnog dela, postoji kada je delo učinjeno da bi učinilac od sebe ili drugog otklonio istovremenu neskrivljenu opasnost koja se na drugi način nije mogla otkloniti, ukoliko učinjeno zlo nije veće od zla koje je pretilo (Vidi: Prekoračenje krajnje nužde)
- KRIVIČNA ODGOVORNOST** - krivično je odgovoran onaj učinilac koji je prilikom izvršenja krivičnog dela bio uračunljiv i koji je krivično delo izvršio s umišljajem ili iz nehata (zakon određuje kada će se odgovarati i za krivična dela učinjena iz nehata); postojanje krivične odgovornosti (uračunljivost i vinost) neophodan je uslov za izricanje kazni, kao vrste krivičnih sankcija
- KRIVIČNA PRIJAVA** - usmeno ili pismeno obaveštenje nadležnom javnom tužiocu da je izvršeno krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti
- KRIVIČNE SANKCIJE** - prinudne mere države koje se primenjuju prema učiniocima krivičnih dela (Vidi: Vaspitne mere, Zatvor, Kazna, Mere bezbednosti, Novčana kazna, Sudska opomena, Uslovna osuda)
- KRIVIČNO DELO** - društveno opasno delo koje je propisano zakonom i čija su obeležja određena zakonom
- KRIVIČNO PRAVO** - sistem zakonskih propisa kojima se određuju krivična dela, krivične sankcije i uslovi za utvrđivanje krivične odgovornosti i uslovi za kažnjavanje učinilaca krivičnih dela
- KRIMINALISTIKA** - naučna disciplina koja stručnim postupcima, merama i praktičnim metodama traži, proučava i usavršava načine, postupke i metode radi rasvetljavanja krivičnih dela
- KRIMINALITET** - ukupnost krivičnih dela u jednom društvu u određenom periodu (Vidi: Delinkvencija)
- KRIMINOLOGIJA** - nauka koja se bavi proučavanjem uzroka kriminaliteta

L

LITISPENDENCIJA - postojanje parničnog postupka koji se između istih stranaka i po istom tužbenom zahtevu već vodi pred parničnim sudom, posledica je odbacivanje tužbe koja bi bila kasnije podneta

LIČNA PRAVA - prava nad ličnim dobrima (pravo na život, na telesni integritet, na čast i ugled, na ljudsko dostojanstvo, na privatnost i sl.)

LIKVIDACIJA PRAVNOG LICA - način prestanka solventnog pravnog lica (preduzeća, banke) zbog izrečene mere zabrane obavljanja delatnosti, prestanka prirodnih uslova za obavljanje delatnosti, protoka roka za koji je pravno lice osnovano, te zbog brisanja ništavog upisa u sudski registar (Vidi: Stečaj)

LIKVIDACIONO VEĆE - organ vođenja postupka likvidacije

LIKVIDACIONI UPRAVNIK - organ vođenja postupka likvidacije

LIŠENJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI - vanparnični postupak u kojem sud ispituje da li je punoletno lice sposobno za normalno rasuđivanje i staranje o sopstvenim interesima, te odlučuje o potpunom ili delimičnom lišenju poslovne sposobnosti kad utvrdi da za to postoje zakonom predviđeni razlozi, kao i o vraćanju poslovne sposobnosti

LIŠENJE RODITELJSKOG PRAVA - vanparnični sud u kojem sud lišava roditelje roditeljskog prava u slučajevima zloupotrebe dece ili zanemarivanja roditeljskih obaveza, te odlučuje o vraćanju roditeljskog prava ako za to postoje uslovi

M

MALOLETNIČKI ZATVOR - najstroža sankcija koja se može izreći starijem maloletniku (16-18 godina) koji je učinio krivično delo za

koje je zakonom propisana kazna teža od pet godina zatvora, a zbog teških posledica i visokog stepena krivične odgovornosti ne bi bilo opravdano izreći vaspitnu meru

MATERIJALNO PRAVO - skup pravnih normi sadržanih u brojnim zakonima (Zakon o osnovama svojinsko-pravnih odnosa, Zakon o obligacionim odnosima, Zakon o nasleđivanju, Krivični zakon i sl.) kojima se propisuje sticanje, korišćenje, prestanak i zaštita subjektivnih prava, te predviđaju krivična dela, uslovi odgovornosti za izvršeno krivično delo i krivične sankcije koje se mogu izreći učiniocu krivičnog dela

MEĐUPRESUDA - odluka kojom parnični sud, u parnicama gde se zahteva isplata novčanog iznosa, odlučuje samo o osnovanosti tužbenog zahteva, ali ne i visini zahteva

MERE BEZBEDNOSTI - sankcije usmerene na otklanjanje potencijalno opasnih situacija koje proističu iz ličnosti učinioca ili iz nekih stvarnih okolnosti, odnosno na otklanjanje stanja ili uslova koji mogu biti od uticaja da učinilac ubuduće ne vrši krivična dela (Vidi: Zabrana vršenja poziva, delatnosti ili dužnosti, Zabrana upravljanja motornim vozilom, Obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi, Obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi, Obavezno lečenje alkoholičara i narkomana, Oduzimanje predmeta, Proterivanje stranca iz zemlje)

MERE UPOZORENJA - sankcije koje krivični sud izriče odgovornom učiniocu krivičnog dela u situacijama kada na osnovu svih okolnosti proceni da će i pretnjom kažnjavanja postići svrhu kažnjavanja (Vidi: Sudska opomena, Uslovna osuda)

MERITORNA SUDSKA ODLUKA - u parničnom postupku, odluka o predmetu spora, odluka o suštini spora

MERITUM - u krivičnom postupku, glavni predmet odlučivanja (postojanje krivičnog dela, krivične odgovornosti i odlučivanje o krivičnoj sankciji)

MESNA NADLEŽNOST - pravo i dužnost stvarno nadležnog suda (krivičnog ili građanskog ili suda koji rešava u postupcima po privrednim prestupima) ili drugog organa (prekršajnog) ili upravnog organa da rešava u konkretnoj pravnoj stvari sa svoje teritorije (Vidi: Stvarna nadležnost, Sud, Upravni organ, Funkcionalna nadležnost)

N

- NADLEŽNOST SUDA** - ovlašćenje suda da postupa u određenoj pravnoj stvari (Vidi: Mesna nadležnost, Stvarna nadležnost, Funkcionalna nadležnost)
- NASLEDNIK** - fizičko ili pravno lice koje na osnovu zakona ili zaveštavanja nasleđuje ostavioca
- NASLEDNO PRAVO** - skup pravnih propisa koji uređuju nasleđivanje, odnosno pravo nekog lica da stekne određena prava na zaoštavštini
- NAČELO LEGALITETA** - osnovno načelo krivičnog prava prema kojem krivično delo i krivična sankcija moraju biti propisani pre izvršenja krivičnog dela
- NE BIS IN IDEM** - načelo krivičnog procesnog prava prema kojem jednom pravosnažno presuđena krivična stvar ne može ponovo biti predmet krivičnog postupka
- NEZNATNA DRUŠTVENA OPASNOST** - osnov koji uz krajnju nuždu i nužnu odbranu isključuje postojanje krivičnog dela; mala opasnost, neznatnost ili odsustvo štetnih posledica
- NEZNATNA DRUŠTVENA ŠTETNOST** - osnov isključenja postojanja privrednog prestupa
- NEMATERIJALNA ŠTETA** - šteta nastala povredom ličnih prava (fizičkog ili psihičkog integriteta, bol, strah, povreda časti i ugleda, naruženost) (Vidi: Šteta)
- NEPOKRETNE STVARI** - stvari koje se ne mogu pomerati bez oštećenja njihove suštine
- NEPOSREDNA OPTUŽNICA** - optužni akt koji se može podići bez sprovođenja istrage ukoliko se radi o krivičnom delu za koje je zaprećena kazna do pet godina zatvora i ukoliko prikupljeni podaci koji se odnose na delo i učinioca pružaju dovoljno osnova za optuženje
- NEHAT** - oblik vinosti, lakši od umišljaja, nevoljno ostvarenje krivičnog dela (Vidi: Nesvesni nehat, Svesni nehat, Direktni umišljaj, Eventualni umišljaj, Vinost)

NESVESNI NEHAT - najlakši oblik vinosti, postoji kada učinilac krivičnog dela nije bio svestan da svojim ponašanjem može prouzrokovati zabranjenu posledicu, iako je prema svojim ličnim svojstvima i drugim okolnostima bio dužan i mogao biti svestan te mogućnosti

NEURAČUNLJIVOST - nesposobnost učinioca krivičnog dela da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima prilikom izvršenja krivičnog dela; neuračunljivom učiniocu krivičnog dela ne izriče se kazna već mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja ili čuvanja u zdravstvenoj ustanovi ili obaveznog psihijatrijskog lečenja na slobodi (Vidi: Mere bezbednosti, Obavezno psihijatrijsko lečenje ili čuvanje u zdravstvenoj ustanovi, Obavezno psihijatrijsko lečenje na slobodi)

NOVČANA KAZNA - vrsta imovinske kazne koja se sastoji u obavezi učinioca krivičnog dela, prekršaja ili privrednog prestupa da u korist države, u određenom roku, plati odmereni novčani iznos

NUŽNA ODBRANA - odbrana koja je potrebna da bi se od sebe ili drugog lica odbio istovremeni, protivpravni napad, osnov isključenja postojanja krivičnog dela, delo učinjeno u nužnoj odbrani nije krivično delo (Vidi: Prekoračenje nužne odbrane)

O

OBAVEZNA ODBRANA - Zakonik o krivičnom postupku predviđa slučajeve kada okrivljeni mora imati branioca, i to: ako je okrivljeni nem, gluv ili nesposoban da se sam uspešno brani, ako se postupak vodi zbog krivičnog dela za koje se može izreći kazna zatvora preko deset godina ili teža kazna, ako je okrivljenom određen pritvor, ako se okrivljenom sudi u odsustvu.

OBAVEZNI PRITVOR - pritvor, kao mera obezbeđenja prisustva okrivljenog u krivičnom postupku uvek će se odrediti: protiv lica za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično delo za

koje je po zakonu propisana kazna zatvora od dvadeset godina ili teža kazna, i protiv optuženog kome je presudom prvo-stepenog suda izrečena kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, ako se optuženi već ne nalazi u pritvoru, a to je opravdano zbog načina izvršenja ili drugih posebno teških okolnosti krivičnog dela

OBAVEZNO LEČENJE ALKOHOLIČARA I NARKOMANA - mera bezbednosti koja se izriče učiniocu krivičnog dela koji je ovo delo izvršio usled zavisnosti od stalne upotrebe alkohola ili opojnih droga i kod koga postoji opasnost da će usled ove zavisnosti i dalje vršiti krivična dela

OBAVEZNO PSIHIJATRIJSKO LEČENJE I ČUVANJE U ZDRAVSTVENOJ USTANOVU - mera bezbednosti koja se izriče učiniocu krivičnog dela koji je ovo delo izvršio u stanju neuračunljivosti ili bitno smanjene uračunljivosti, te da je opasno za svoju okolinu, a da je lečenje u psihijatrijskoj ustanovi neophodno da bi se uklonile ove okolnosti

OBAVEZNO PSIHIJATRIJSKO LEČENJE NA SLOBODI - važi isto što i u prethodnoj tački, s tim što je za otklanjanje opasnosti dovoljno i lečenje na slobodi

OBLIGACIONI ODNOS - građansko-pravni odnos između dva lica, poverioca, s jedne strane i dužnika, s druge strane, koji podrazumeva pravo poverioca da od dužnika zahteva nekakvo činjene ili nečinjenje, a dužnik ima obavezu da to učini

OBLIGACIONO PRAVO - skup pravnih normi koji reguliše obligacione odnose

OBUSTAVA KRIVIČNOG POSTUPKA - način okončanja krivičnog postupka zbog smrti okrivljenog, trajnog duševnog oboljenja, odustanka tužioca od gonjenja, zato što delo koje je predmet optužbe nije krivično delo, zbog nepostojanja krivične odgovornosti, zbog zastarelosti, ako postoji akt amnestije ili pomilovanja, druge okolnosti koje trajno isključuju krivično gonjenje, ako nema dovoljno dokaza

ODBIJAJUĆA PRESUDA - presudu kojom se optužba odbija sud će izreći: ako je tužilac od započinjanja do završetka glavnog pretresa odustao od optužbe ili je oštećeni odustao od predloga

za gonjenje, ako je optuženi za isto delo već pravosnažno osuđen, oslobođen od optužbe, ili je optužba protiv njega pravosnažno odbijena ili je postupak protiv njega pravosnažno obustavljen, ako je optuženi aktom amnestije ili pomilovanja oslobođen od gonjenja ili se krivično gonjenje ne može preduzeti zbog zastarelosti

ODGOVOR NA INFORMACIJU - pravo na iskaz kojim se uzvrća (replika) na nepotpunu informaciju da bi se ova učinila potpunijom, istinitom, objektivnom

ODGOVOR NA TUŽBU - parnična radnja tuženika kojom se izjašnjava na navode iz tužbe, predlažući dokaze radi utvrđivanja činjenica koje mu idu u korist

ODGOVORNO (OKRIVLJENO) LICE PRAVNOG LICA - subjekt u privrednom prestupnom postupku, zakonski zastupnik pravnog lica ili lice s posebnim ovlašćenjima u pravnom licu koje je odgovorno za učinjeni privredni prestup i protiv kojeg je podnet optužni predlog zbog privrednog prestupa

ODMERAVANJE KAZNE - određivanje vrste i mere kazne koja se izriče učiniocu krivičnog dela

ODUZIMANJE PREDMETA - mera bezbednosti predviđena u svim kaznenim postupcima; smisao je da se oduzmu predmeti koji su upotrebljeni, nastali ili bili namenjeni izvršenju krivičnog dela, prekršaja ili privrednog prestupa

OKRIVLJENI - u širem smislu naziv za osumnjičeno, okrivljeno, optuženo i osuđeno lice; u užem smislu, lice protiv koga je podnet zahtev za sprovođenje istrage, ili je podignuta optužnica, optužni predlog ili privatna tužba; takođe i naziv za okrivljenog u prekršajnom postupku i privredno-prestupnom postupku (Vidi: Odgovorno lice pravnog lica, Okrivljeno pravno lice)

OKRIVLJENO PRAVNO LICE - stranka u privredno-prestupnom postupku, pravno lice protiv koga je podnet optužni predlog zbog privrednog prestupa (Vidi: Odgovorno lice pravnog lica)

OLAKŠAVAJUĆE OKOLNOSTI - okolnosti objektivnog ili subjektivnog karaktera koje utiču da se krivično odgovornom učiniocu krivičnog dela, unutar zakonom propisanih granica, izrekne blaža kazna, bilo po vrsti, bilo po meri

- OTEŽAVAJUĆE OKOLNOSTI** - okolnosti objektivnog ili subjektivnog karaktera koje utiču da se krivično odgovornom učiniocu krivičnog dela, unutar zakonom propisanih granica, izrekne stroža kazna, bilo po vrsti, bilo po meri
- OPOZIV USLOVNE OSUDE** - izvršenje kazne zatvora utvrđene u uslovnoj osudi u slučaju novoučinjenog krivičnog dela, ranije učinjenog krivičnog dela ili neispunjenja određenih obaveza
- OPOMENA U PREKRŠAJNOM POSTUPKU** - vaspitna mera koja se u prekršajnom postupku izriče prema maloletnom učiniocu prekršaja
- OPTUŽENI** - lice protiv koga je optužnica stupila na pravnu snagu
- OPTUŽNICA** - optužni akt ovlašćenog tužioca, javnog tužioca ili oštećenog kao tužioca, za krivična dela za koja je zaprećena kazna zatvora preko tri godine
- OPTUŽNI PREDLOG** - optužni akt ovlašćenog tužioca, javnog tužioca ili oštećenog kao tužioca za krivična dela za koja je zaprećena kazna zatvora do tri godine
- OPTUŽNI PREDLOG ZA PRIVREDNI PRESTUP** - inicijalni akt javnog tužioca ili oštećenog kao tužioca kojim se pokreće postupak po privrednim prestupima
- OSLOBAĐAJUĆA PRESUDA** - presuda kojom se okrivljeni oslobađa od optužbe i koju će sud izreći: ako delo za koje se optužuje po zakonu nije krivično delo, ako ima okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost, ako nije dokazano da je optuženi učinio delo za koje se optužuje.
- OSLOBOĐENJE OD KAZNE** - ovlašćenje suda da krivično odgovornog učinioca krivičnog dela, pod zakonom propisanim uslovima, oslobodi od kazne (prekoračenje nužne odbrane, krajnje nužde, ako je delo učinjeno iz nehata, ako učinilac krivičnog dela i sam trpi teške posledice krivičnog dela...)
- OSNOVANA SUMNJA** - viši stepen verovatnoće da je neko lice izvršilo krivično delo, stepen verovatnoće koji je dovoljan za sprovođenje istrage
- OSUĐUJUĆA PRESUDA** - presuda koju će sud izreći kad utvrdi da je okrivljeni učinio krivično delo koje mu se stavlja na teret i da mu treba izreći uslovnu osudu ili kaznu ili ga oglasiti krivim, a osloboditi ga od kazne.

OSUMNJIČENI - lice prema kome je pre pokretanja krivičnog postupka organ unutrašnjih poslova preduzeo neku radnju zbog postojanja osnova sumnje da je izvršio krivično delo

OCENA DOKAZA - aktivnost suda ili upravnog organa koja se sastoji u vrednovanju izvedenih dokaza u odnosu na činjenice koje su predmet dokazivanja, a od kojih zavisi rešenje konkretne pravne (upravne) stvari

OŠTEĆENI - u građanskopravnom smislu, lice čije je neko lično ili imovinsko pravo ugroženo ili povređeno deliktnom radnjom štetnika; u krivičnopravnom smislu, lice čije je neko lično ili imovinsko pravo ugroženo ili povređeno krivičnim delom

OŠTEĆENI KAO TUŽILAC - pravno ili fizičko lice čije je neko lično ili imovinsko pravo povređeno ili ugroženo krivičnim delom i koje je u propisanom roku preuzelo gonjenje nakon što je javni tužilac našao da nema mesta krivičnom gonjenju ili je u toku postupka odustao od gonjenja za krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti.

P

PARICIONI ROK - rok za dobrovoljno izvršenje činidbe koja je određena presudom ili koji određuju stranke u sudskom poravnanju

PARNIČNA SPOSOBNOST (POSTULACIONA SPOSOBNOST) - svojstvo stranke da može samostalno i punovažno preduzimati radnje pred sudom, parnična sposobnost se izjednačava s poslovnom sposobnošću koju fizička lica stiču punoletstvom, a gube smrću, proglašenjem lica za umrlo i lišenjem poslovne sposobnosti (Vidi: Poslovna sposobnost)

PARNIČNI POSTUPAK - postupak u kojem sud raspravlja i odlučuje u sporovima iz ličnih i porodičnih odnosa, iz radnih odnosa, kao i iz imovinskih i drugih građanskopravnih odnosa fizičkih i pravnih lica (Vidi: Spor)

- PENOLOGIJA** - nauka koja se bavi proučavanjem kazni i drugih vrsta krivičnih sankcija, njihovom primenom i izvršenjem, kao i njihovim dejstvom (Vidi: Krivična sankcija)
- PLATNI NALOG** - vrsta sudske odluke u parničnom postupku kojom sud, postupajući po tužbi, a na osnovu verodostojne isprave (Vidi: Verodostojna isprava) obavezuje tuženika da plati novčani iznos obuhvaćen tužbenim zahtevom, čija se visina dokazuje verodostojnom ispravom
- POVERILAC** - lice koje ima pravo da od nekog lica (dužnika) zahteva neku činidbu, nečinjenje ili uzdržavanje (Vidi: Dužnik)
- POVLAČENJE TUŽBE** - parnična radnja kojom tužilac odustaje od zahteva da sud odluči o osnovanosti njegovog zahteva; tužilac može kasnije podneti identičnu tužbu (Vidi: Tužba)
- POVRAT** - ponovno izvršenje krivičnog dela od strane lica koje je ranije već bilo osuđeno zbog izvršenja nekog krivičnog dela (Vidi: Krivično delo)
- POVRAĆAJ U PREDAŠNJE STANJE** - institut svih procesnih zakona koji omogućava učesniku u postupku da otkloni negativne posledice koje su prouzrokovane propuštanjem da se preduzme određena radnja u postupku; da bi se dozvolio povraćaj u predašnje stanje razlozi zbog kojih je propušteno preduzimanje procesne radnje moraju biti opravdani
- PODNESAK** - pismeno koje sadrži procesnu radnju učesnika u postupku preduzetu van ročišta ili pretresa (optužnica, privatna tužba, tužba u parničnom postupku, odgovor na tužbu, predlog za izvršenje, žalba i slično)
- PODSTREKAVANJE** - oblik saučesništva, umišljajno navođenje nekog lica na izvršenje krivičnog dela, izazivanje ili učvršćivanje u nameri podstrekavanog lica da izvrši krivično delo (Vidi: Pomaganje, Saizvršilaštvo, Saučesništvo)
- POZIVANJE** - osnovna mera radi obezbeđenja prisustva okrivljenog u krivičnom, prekršajnom i privrednoprestupnom postupku; takođe, osnovni način komunikacije suda i upravnog organa sa učesnicima u postupku
- POJAČAN NADZOR ORGANA STARATELJSTVA** - vrsta mere pojačanog nadzora u okviru vaspitnih mera kao specifičnih vrsta kri-

vičnih sankcija koje se izriču maloletnicima, najoštrija mera pojačanog nadzora

POJAČAN NADZOR OD STRANE RODITELJA ILI STARAOCA - vaspitna mera koja se izriče maloletniku koji je zbog propuštanja adekvatnog nadzora i brige roditelja ili staraoca dospao u stanje vaspitne zapuštenosti (Vidi: Starateljski organ)

POJAČAN NADZOR U DRUGOJ PORODICI - vaspitna mera koja se izriče maloletniku čiji roditelji ili staralac nisu u mogućnosti da nad njim vrše nadzor

POKUŠAJ - umišljajno započinjanje izvršenja krivičnog dela koje nije dovršeno

POMAGANJE - oblik saučesništva koji se sastoji u umišljajnom preduzimanju radnje kojom se doprinosi drugom licu da izvrši krivično delo

POMILOVANJE - akt najvišeg nosioca izvršne vlasti (Predsednika Republike) kojim se poimenično određenom licu daje oslobodjenje od gonjenja ili potpuno ili delimično oslobodjenje od izvršenja kazne, zamenjuje se izrečena kazna blažom kaznom ili uslovnom osudom, ili se određuje brisanje osude, ili se ukida, odnosno određuje kraće trajanje određene pravne posledice osude ili mere bezbednosti (Vidi: Abolicija, Amnestija)

PONAVLJANJE POSTUPKA - vanredni pravni lek, institut procesnih zakona koji predviđa mogućnost ponavljanja postupka koji je pravosnažno okončan odlukom koja se temelji na lažnoj ispravi, iskazu ili kada se pojave nove činjenice koje ukazuju na potrebu donošenja drugačije odluke

PORODIČNO PRAVO - sistem pravnih normi kojima se uređuju lični i imovinski odnosi koji nastaju između članova porodice koji uglavnom nastaju iz braka i činjenice postojanja srodstva

POROTNO SUĐENJE - oblik učešća građana u ostvarivanju sudijske funkcije, neposredno vršenje sudijske funkcije građana zajedno sa izabranim (profesionalnim) sudijama

POSLOVNA SPOSOBNOST - sposobnost da se sopstvenom izjavom volje zaključi pravni posao koji za posledicu ima nastanak, prenos, promenu ili prestanak subjektivnih građanskih prava; fizičko lice poslovnu sposobnost stiče punoletstvom, a prav-

no lice osnivanjem, odnosno upisom u registar nadležnog trgovinskog suda (Vidi: Trgovinski sud)

POTERNICA - naredba nadležnog organa koja se dostavlja organima unutrašnjih poslova radi izvršenja s ciljem pronalaženja i dovođenja okrivljenog ili osuđenog lica koje se nalazi u bekstvu

POUKA O PRAVNOM LEKU - uputstvo koje sud daje u pismeno izrađenoj odluci upozoravajući stranku koji pravni lek, u kom roku i kom organu, može izjaviti

PRAVNA ZABLUDA - pogrešna predstava ili nepostojanje predstave o postojanju i značenju pravne norme; u krivičnom pravu zabluda se ogleda u pogrešnoj predstavi o zabranjenosti učinjenog dela

PRAVNA SPOSOBNOST - svojstvo pravnog ili fizičkog lica da bude titular prava ili obaveza; fizička lica stiču pravnu sposobnost rođenjem (u određenim slučajevima, čak i začeto, a nerođeno dete), a gube je smrću ili proglašenjem nestalog lica za umrlo, dok pravna lica pravnu sposobnost stiču osnivanjem, odnosno upisom u registar koji vodi nadležni organ, a gube je prestankom pravnog lica usled stečaja ili likvidacije (Vidi: Stečaj, Likvidacija)

PRAVNE POSLEDICE OSUDE - institut krivičnog prava do čije primene dolazi na osnovu samog zakona, osudom na određenu kaznu ili za određeno delo, a sastoji se u gubitku ili zabrani sticanja određenih prava (npr. prestanak vršenja određenih funkcija u državnim organima, prestanak radnog odnosa, gubitak čina, zabrana sticanja zvanja, zabrana sticanja dozvola)

PRAVNI LEK - radnja stranke ili drugog ovlašćenog lica kojom se pobija prvostepena sudska odluka ili odluka upravnog organa (Vidi: Vanredni pravni lek, Žalba, Prigovor)

PRAVNI SUBJEKT - fizičko ili pravno lice koje je nosilac nekog prava ili koje je opterećeno nekom obavezom

PRAVNO LICE - organizacija koja ima svojstvo subjekta prava (preduzeće, banka, zadruha, osiguravajuće društvo), nastaje upisom u odgovarajući registar koji vodi nadležni državni organ (Trgovinski sud, ministarstvo), a na osnovu odluke osnivača (ugovorom ili odlukom)

PRAVNOSNAŽNOST (PRAVOSNAŽNOST) - svojstvo sudske odluke koje znači da se takva odluka više ne može pobijati redovnim pravnim lekom

PRAVNOSNAŽNOST UPRAVNOG AKTA - svojstvo akta upravnog organa koje onemogućava pobijanje tog akta u upravnom sporu

PREBIVALIŠTE - mesto gde jedno lice ima centar svojih životnih aktivnosti s namerom da se tu stalno nastani, poseban značaj prilikom određivanja nadležnosti suda ili organa uprave za postupanje u određenoj pravnoj stvari

PREDLOG ZA IZVRŠENJE - inicijalni akt sudskog izvršnog postupka kojim poverilac, na osnovu izvršne isprave, zahteva od suda da prinudnim putem izvrši ono što je označeno u samoj izvršnoj ispravi (Vidi: Izvršna isprava)

PREDMET IZVRŠENJA - stvar ili imovinsko pravo dužnika na kojem se sprovodi izvršenje (Vidi: Izvršni sudski postupak, Izvršni administrativni-upravni postupak)

PREDUMIŠLJAJ - institut koji nije predviđen našim zakonodavstvom, a predstavlja poseban oblik vinosti koji odlikuje hladno, proračunato i duže razmišljanje o krivičnom delu, načinu, sredstvima i drugim okolnostima njegovog izvršenja; ove okolnosti se u našem zakonodavstvu mogu uzeti u obzir kod odmeravanja kazne prilikom ocene stepena krivične odgovornosti

PREINAČENJE PRESUDE - odluka kojom sud koji odlučuje po redovnom ili vanrednom pravnom leku donosi drugačiju odluku u odnosu na pobijanu odluku, ukoliko je činjenično stanje pravilno utvrđeno, ali je pogrešno primenjeno materijalno pravo (Vidi: Materijalno pravo)

PREINAČENJE OPTUŽNICE - promena identiteta optužnice izmenom nekog njenog elementa (krivičnog dela koje se stavlja na teret okrivljenom, promenom kvalifikacije dela, proširenjem za neko drugo krivično delo i sl.)

PREINAČENJE TUŽBE - promena identiteta tužbe, kao inicijalnog akta parničnog postupka, promenom lica obuhvaćenih tužbom (subjektivno preinačenje) ili promenom tužbenog zahteva (objektivno preinačenje) (Vidi: Tužba, Tužbeni zahtev)

PREJUDICIJELNA PITANJA - pravna pitanja za čije je rešavanje nadležan sud ili drugi državni organ u nekom drugom postupku, a od čijeg prethodnog rešenja zavisi rešavanje u konkretnom postupku

PREKORAČENJE KRAJNJE NUŽDE - postoji onda kada lice koje otklanja opasnost od jednog pravnog dobra pri tome povredi dobro trećeg lica koje je veće vrednosti od onoga koje se štiti

PREKORAČENJE NUŽNE ODBRANE - postoji onda kada napadnuti prilikom odbijanja napada povredi napadačevo dobro daleko veće vrednosti nego što je vrednost dobra koje je napadnuto; postoji i ako se napadom uzvrati na napad koji uopšte nije postojao ili koji je prestao

PREKLuzIJA - gubljenje prava na preduzimanje procesne radnje zbog protoka zakonom propisanog roka

PREKRŠAJ - povreda javnog poretka utvrđena zakonom ili drugim propisom za koji je predviđena kazna i zaštitna mera

PREKRŠAJNA KAZNA - prinudna mera predviđena zakonom ili propisom donetim na osnovu zakona koju odgovornom učiniocu prekršaja izriče nadležni državni organ, a koja se sastoji u oduzimanju ili ograničavanju sloboda i prava; našim zakonodavstvom za prekršaje su predviđene kazna zatvora i novčana kazna

PREKRŠAJNA PRIJAVA - osnovni inicijalni akt za vođenje prethodnog prekršajnog postupka

PREKRŠAJNE SANKCIJE - mere državne prinude koje se preduzimaju prema učiniocima prekršaja radi suzbijanja i sprečavanja ovakvih kažnjivih ponašanja; previdene su sledeće sankcije: kazna zatvora, novčana kazna, opomena, zaštitne mere i vaspitne mere

PREKRŠAJNI ORGANI - organi vođenja prekršajnog postupka; prekršajni postupak u prvom stepenu vode opštinske sudije za prekršaje, dok u drugom stepenu postupaju veća za prekršaje; za prekršaje kojima se povređuju savezni propisi prekršajni postupak u prvom stepenu vode savezni organi za prekršaje, a u drugom stepenu Savezno veće za prekršaje (Vidi: Sudija za prekršaje, Veće za prekršaje)

PREKRŠAJNI POSTUPAK - postupak u kojem se na osnovu zakonom utvrđenih opštih uslova i na osnovu sistema sankcija propisanog opštim aktima utvrđuje odgovornost i kažnjavaju učinioци prekršaja

PRESUDA - u građanskopravnom smislu, sudska odluka kojom se meritorno odlučuje o tužbenom zahtevu (Vidi: Deklaratorna presuda, Kondemnatorna presuda, Konstitutivna presuda); u krivičnompravnom smislu, sudska odluka kojom sud u potpunosti rasvetljava i razrešava krivičnu stvar (Vidi: Odbijajuća presuda, Oslobođajuća presuda, Osuđujuća presuda); u privrednoprestupnom postupku važi, uglavnom, ono što je rečeno za presude u krivičnom postupku; u upravnom sporu, odluka kojom nadležni sud odlučuje o zakonitosti konačnog upravnog akta (Vidi: Upravni spor)

PRESUDA ZBOG IZOSTANKA - parnični sud će ovakvu presudu doneti ako uredno pozvani tuženik ne dođe na prvo ročište za glavnu raspravu, a tužbeni zahtev ne ospori, ili dođe na ovo ročište, ali se ne upusti u raspravljanje

PRESUDA NA OSNOVU ODRICANJA - presuda koju parnični sud donosi kada se tužilac odrekne tužbenog zahteva; odricanjem od tužbenog zahteva tužilac se odriče prava da prinudnim putem ostvaruje postavljeni zahtev

PRESUDA NA OSNOVU PRIZNANJA - presuda koju sud donosi kada tuženik prizna postavljeni tužbeni zahtev

PRETKRIVIČNI POSTUPAK - skup aktivnosti usmerenih na otkrivanje krivičnih dela, otkrivanje učinilaca krivičnih dela, hapšenje učinilaca krivičnih dela, otkrivanje i obezbeđenje dokaza, podnošenje krivične prijave i odlučivanje nadležnog tužilaštva o osnovanosti krivične prijave

PRIVATNA ISPRAVA - svaki predmet na kojem se nalazi zapis od značaja za pravne odnose, a koju je izdao ili sačinio pojedinac

PRIVATNA KRIVIČNA TUŽBA - optužni akt koji se podnosi za krivična dela za koja je zakonom predviđeno da se gone po privatnoj tužbi, lakša krivična dela, zaprećena novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine

PRIVATNI TUŽILAC - ovlašćeni tužilac za podnošenje privatne krivične tužbe (Vidi: Privatna krivična tužba)

PRIVREDNI PRESTUP - društveno štetna povreda propisa o privrednom ili finansijskom poslovanju koja je prouzrokovala ili je mogla prouzrokovati teže posledice, a koja je propisom nadležnog organa (zakon, uredba) određena kao privredni prestup

PRIVREDNI SUD - (Vidi: Trgovinski sud)

PRIVREDNO PRAVO - grana prava koja izučava pravni status privrednih subjekata (preduzeća, banke, zadruga, organizacije za osiguranje i sl.) i pravne poslove koji oni zaključuju u međusobnim odnosima

PRIVREDNOPRESTUPNE SANKCIJE - prinudne mere koje se izriču odgovornim učiniocima privrednih prestupa; predviđene sankcije jesu: novčana kazna, uslovna osuda i zaštitne mere

PRIVREDNOPRESTUPNI POSTUPAK - skup aktivnosti koje se prema zakonom propisanim pravilima provode pred nadležnim organom s ciljem utvrđivanja postojanja privrednog prestupa, te izricanja sankcije odgovornom učiniocu privrednog prestupa

PRIGOVOR - redovni pravni lek koji može izjaviti dužnik protiv rešenja o izvršenju, kao i redovni pravni lek u parničnom postupku protiv platnog naloga

PRIJAVA PRIVREDNOG PRESTUPA - inicijalni akt koji može prethoditi optužnom predlogu za privredni prestup

PRINUDNO PORAVNANJE - sporazum između poverilaca i nelikvidnog ili insolventnog dužnika kojim poverioci umanjuju ili odlažu dospevanje svojih potraživanja, a dužnik se obavezuje da takva potraživanja u određenom roku izmiri; prinudno poravnanje sprovodi sud

PRINUDNO PORAVNANJE (ORGANI PRINUDNOG PORAVNANJA)
- organi prinudnog poravnanja su veće poravnanja i upravnik prinudnog poravnanja

PRIPREMNO ROČIŠTE - neobavezna faza u parničnom postupku koja se sprovodi s ciljem pripreme glavne rasprave

PRITVOR - najteža mera obezbeđenja prisustva okrivljenog u krivičnom postupku; prema razlozima zbog kojih se može odrediti mogu se razlikovati obavezni i fakultativni pritvor (Videti detaljnije u priručniku "Javnost u sudnici")

PRODUŽENJE RODITELJSKOG PRAVA - vanparnični postupak u kojem sud odlučuje o produženju roditeljskog prava nad punoletnim licem ukoliko to lice, zbog mentalne zaostalosti, duševne bolesti ili telesnih nedostataka, kao i drugih razloga propisanih zakonom, nije u stanju da se samo stara o svojim interesima

PROGLAŠENJE NESTALOG LICA ZA UMRLO - jedan od vanparničnih postupaka u kojem se, pod zakonom predviđenim uslovima, umrlim proglašava lice koje je nestalo pod okolnostima koje nestalo lice nije moglo preživeti

PROTERIVANJE STRANCA IZ ZEMLJE - vrsta mere bezbednosti koja se izriče stranom državljaninu, učiniocu krivičnog dela na našoj teritoriji, radi onemogućavanja daljeg vršenja krivičnih dela na teritoriji naše države

PROTIVIZVRŠENJE - izvršni postupak koji dužnik pokreće, na osnovu zakonom predviđenih uslova, tražeći da sud obaveže poverioca da mu vrati ono što je izvršenjem dobio

PROTIVTUŽBA - u građanskopravnom smislu, tužba koju tuženik podiže protiv tužioca, u istoj parnici, a do zaključenja glavne rasprave; u krivičnopravnom smislu, vrsta optužnog akta čije je postojanje vezano za krivični postupak koji se vodi po privatnoj krivičnoj tužbi od strane oštećenog kao privatnog tužioca

PUNOMOĆNIK - punoletno i poslovno sposobno lice koje u ime i za račun stranaka (učesnika) može preduzimati radnje u postupku; u krivičnopravnom smislu punomoćnik se pojavljuje kao lice koje u ime i za račun oštećenog ili oštećenog kao tužioca ili privatnog tužioca preduzima radnje u postupku

R

RADNO PRAVO - skup normi koje regulišu individualne i kolektivne radne odnose, kao i odnose u neposrednoj vezi s radom

- RASPRAVLJANJE ZAOSTAVŠTINE** - vanparnični postupak u kojem sud utvrđuje ko su naslednici umrlog, koja imovina sačinjava njegovu zaostavštinu i koja prava iz zaostavštine pripadaju naslednicima
- RAZVOD BRAKA** - prestanak punovažnog braka za života supružnika zbog razloga i na način predviđen zakonom
- REALNA UVREDA** - vrsta uvrede, kao krivičnog dela protiv časti i ugleda, koja se ostvaruje ponašanjem koje omalovažava drugo lice (šamar, nepristojni gestovi, pljuvanje, guranje i sl.)
- REALNI STICAJ KRIVIČNIH DELA** - postoji kada jedno lice jednom ili više radnji izvrši više krivičnih dela (Vidi: Idealni sticaj krivičnih dela)
- REVIZIJA** - vanredni pravni lek u parničnom i vanparničnom postupku koji se, u zakonom predviđenim slučajevima, može podneti protiv pravosnažne presude ili rešenja; po ovom pravnom leku odlučuje Vrhovni sud Republike Srbije
- REGISTAR PRIVREDNIH ORGANIZACIJA** - javna evidencija koju vode nadležni trgovinski sudovi i u koju se upisuju sve relevantne činjenice o pravnim licima (osnivanje, statusne promene, prestanak pravnog lica, firma, organizovanje i sl.)
- REDOVNI PRAVNI LEK** - pravno sredstvo kojim stranke pobijaju odluke sudova i državnih organa donete u prvostepenom postupku (Vidi: Žalba, Prigovor)
- RELATIVNA PRAVA** - subjektivna prava čiji je titular ovlašćen da od drugog lica (dužnika) zahteva određeno ponašanje, predaju neke stvari, isplatu sume novca, neko činjenje ili nečinjenje i sl.
- REPUBLIČKI JAVNI TUŽILAC** - državni organ koji se nalazi na čelu Republičkog javnog tužilaštva i čije je najvažnije ovlašćenje ostvarivanje funkcije državnog tužioca prilikom gonjenja učinilaca krivičnih dela za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti, a preko organizacije okružnih i opštinskih javnih tužilaštava, čiji je starešina (Vidi: Državni tužilac)
- REŠENJE** - oblik sudske odluke ili odluke upravnog organa; u krivično-pravnom smislu, najčešće odluka kojom se rukovodi i upravlja postupkom; u građanskopravnom smislu, u parničnom postupku, uglavnom važi ono što je rečeno za rešenje u kri-

vičnopravnom smislu, izuzev kada se radi o parnicama zbog smetanja poseda, kada se rešenjem meritorno odlučuje o tužbenom zahtevu; u vanparničnom postupku osnovni oblik odluke; u upravnom postupku, osnovni oblik odluke (Vidi: Rešenje o izvršenju)

REŠENJE O IZVRŠENJU - odluka izvršnog suda kojom se u celini ili delimično usvaja predlog za izvršenje

REŠENJE O PREKRŠAJU - odluka nadležnog organa kojom se okončava prekršajni postupak

ROČIŠTE - vreme (termin) u kojem sud i stranke preduzimaju procesne radnje u postupku (važi za sve postupke)

S

SAIZVRŠILAŠTVO - oblik saučesništva koji postoji kada više lica svesno i voljno zajednički učestvuje u radnji izvršenja krivičnog dela ili na drugi način doprinosi izvršenju krivičnog dela

SASLUŠANJE STRANAKA - dokazno sredstvo pomoću kojeg sud saslušanjem stranaka utvrđuje činjenice od kojih zavisi rešenje konkretne pravne stvari, izuzev u kaznenim postupcima

SASLUŠANJE OKRIVLJENOG - dokazno sredstvo pomoću kojeg sud koji provodi kazneni postupak neposredno od okrivljenog saznaje činjenice koje su bitne za rešenje konkretne stvari

SASTAVLJANJE, ČUVANJE, POTVRĐIVANJE I PONIŠTAVANJE ISPRAVA - vrsta vanparničnog postupka u kojem se pred sudom i uz učešće suda sastavljaju isprave kad je za nastanak prava ili punovažnost pravnog posla potrebno postojanje javne isprave (sudski testament, npr.); postupak u kojem se propisuje čuvanje isprava u sudskom depozitu kada je to potrebno radi obezbeđenja imovinskih ili drugih prava, postupak u kojem se potvrđuje sadržina privatne isprave (ugovor o doživotnom izdržavanju, npr) i postupak u kojem se poništavaju isprave na kojima se zasniva neko pravo i čije je posedovanje

nužno za ostvarivanje tog prava, ako je ta isprava izgubljena ili uništena

SAUČESNIŠTVO - svi oblici zajedničkog preduzimanja radnje više lica kojom se doprinosi izvršenju krivičnog dela (Vidi: Podstrekanje, Pomaganje, Saizvršilaštvo)

SVEDOK - bilo koje fizičko lice koje je bilo u stanju da svojim čulima opazi neki životni događaj koji u procesnopravnom smislu predstavlja činjenicu na osnovu koje sud ili drugi državni organ rešava konkretnu pravnu stvar; saslušanje svedoka je dokazno sredstvo

SVESNI NEHAT - vid odnosa učinioca krivičnog dela prema izvršenom krivičnom delu, postoji onda kada je učinilac krivičnog dela bio svestan da svojom radnjom može prouzrokovati zabranjenu posledicu, ali je olako držao da ona neće nastupiti ili da će je moći otkloniti (Vidi: Vinost)

SVOJINA - skup ovlašćenja koja titularu prava svojine na stvari garantuju pravo da tu stvar drži, da je koristi i da njom raspolaže u granicama zakona; pozitivni propisi razlikuju državnu, društvenu i privatnu svojину (Vidi: Stvarna prava)

SVRHA KAŽNJAVANJA - cilj primene prinudnih mera (sankcija) prema učiniocu kažnjivog ponašanja (krivičnog dela, prekršaja, privrednog prestupa) jeste generalna prevencija, odnosno odvracanje drugih lica od kažnjivih ponašanja, kao i specijalna prevencija, odnosno odvracanje lica koje je kažnjeno od vršenja kažnjivog ponašanja ubuduće

SEDIŠTE - jedan od elemenata individualizacije pravnog lica, mesto u kojem pravno lice obavlja delatnost ili mesto odakle upravlja i rukovodi poslovanjem pravnog lica (Vidi: Pravno lice)

SKRAĆENI KRIVIČNI POSTUPAK - krivični postupak koji se na osnovu optužnog predloga ovlašćenog tužioca sprovodi za krivična dela za koja je zaprećena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine; ovaj postupak odlikuje sumarnost, odnosno pojednostavljena pravila postupanja (Vidi: Optužni predlog)

SLUŽBENOSTI - stvarna prava na tuđoj stvari; titular službenosti ovlašćen je da u razumnoj meri iskorišćava tuđu stvar, bez obzira na to ko je vlasnik stvari; tipične službenosti jesu: pravo prola-

za preko tuđeg zemljišta, pravo stanovanja, pravo progona stoke preko tuđeg zemljišta i sl.

SMETANJE DRŽAVINE - onemogućavanje držaoca da vrši faktičku vlast na stvari ili pravu ili uznemiravanje držaoca pri vršenju faktičke vlasti na stvari ili pravu (Vidi: Državina)

SPOR - situacija u kojoj jedna strana tvrdi da joj pripada neko subjektivno pravo ili da joj je neko subjektivno pravo povređeno, dok druga strana poriče postojanje tog prava ili osporava svoju dužnost na odgovarajuće ponašanje

STARALAC - lice koje postavlja organ starateljstva da se ono neposredno brine o ličnosti, pravima i interesima lica koje, zbog npr. maloletstva, mentalne bolesti, duševne zaostalosti, bolesti zavisnosti i sl. nije u stanju da se samo brine o sebi

STARATELJSKI ORGAN (ORGAN STARATELJSTVA) - državni organ ili društvena stručna služba kojoj je zakonom ili drugim opštim aktom povereno obavljanje poslova starateljstva

STATUT PRAVNOG LICA - pravni akt kojim se uređuju pitanja od značaja za organizovanje, rad i poslovanje pravnog lica

STVAR - u građanskopravnom smislu, deo materijalne prirode koji se nalazi u ljudskoj vlasti i na kojem postoji pravo svojine ili neko drugo pravo (stvar je i elektricitet u elektrovodu, sakupljena solarna energija, komprimovani vazduh i sl.)

STVARNA PRAVA - subjektivna prava koja se odlikuju time što su apsolutna i kao takva deluju prema svima, te time što za neposredni objekt imaju stvar (Vidi: Subjektivna prava)

STVARNA ZABLUDA - u krivičnompravnom smislu, nepostojanje predstave ili postojanje pogrešne predstave o nekom, zakonom predviđenom, obeležju krivičnog dela ili pogrešna predstava o postojanju okolnosti koje bi, da stvarno postoje, isključivale postojanje krivičnog dela (npr. oduzimanje tuđe pokretne stvari u uverenju da je ta stvar napuštena, prenošenje zarazne bolesti u situaciji kada prenosilac ne zna da boluje od te bolesti)

STVARNA NADLEŽNOST - pravo i dužnost suda (krivičnog, građanskog ili suda koji sudi u postupku po privrednim prestupima) ili drugog organa (prekršajnog) ili upravnog organa, da rešava u konkretnoj pravnoj stvari; stvarna nadležnost sudova u Republici Srbiji podeljena je između opštinskih i okružnih su-

dova, te Vrhovnog suda (Vidi: Mesna nadležnost, Sud, Upravni organ, Funkcionalna nadležnost)

STEČAJ - način prestanka pravnog lica, u materijalnom smislu podrazumeva trajnije stanje prezaduženosti pravnog lica, dok u formalnom smislu podrazumeva skup aktivnosti nadležnog suda koji u zakonom propisanom postupku ispituje uslove za otvaranje stečajnog postupka, otvara stečajni postupak i u tom postupku namiruje poverioce, a kao posledica provođenja stečajnog postupka pravno lice nad kojim je ovaj postupak otvoren prestaje da postoji

STEČAJNO VEĆE - organ stečajnog postupka koji čine trojica sudija profesionalaca; odlučuje o najbitnijim pitanjima tokom stečajnog postupka

STEČAJNI SUDIJA - organ stečajnog postupka koji je nadležan za sva druga pitanja koja nisu u nadležnosti stečajnog veća

STEČAJNI UPRAVNIK - stečajni upravnik, kao organ stečajnog postupka, ima prava i dužnosti organa upravljanja i zastupanja dužnika, odnosno stara se o imovini dužnika i neophodnim i neodložnim poslovima dužnika do okončanja stečajnog postupka

STICAJ KRIVIČNIH DELA - postoji u slučaju kada jedno lice jednom radnjom izvršenja ili sa više radnji izvršenja ostvari posledice više krivičnih dela, pa mu se za sva krivična dela sudi u jednom postupku

STRANKA U POSTUPKU - procesno sposobni subjekt koji u postupku (krivičnom, prekršajnom, po privrednim prestupima, parničnom, izvršnom, upravnom) voljno vrši pripadajuću procesnu funkciju; u krivičnom postupku, ovlašćeni tužilac (državni tužilac, oštećeni kao tužilac i privatni tužilac) i okrivljeni; u prekršajnom postupku, okrivljeni, oštećeni, ovlašćeni podnosilac zahteva (organi uprave, nadležni državni tužilac, ovlašćeni inspektori); u postupku po privrednim prestupima, nadležni državni tužilac, okrivljeni, odgovorno lice pravnog lica; u parničnom postupku, tužilac i tuženik; u izvršnom postupku, poverilac i dužnik; u upravnom postupku stranke nemaju posebne nazive; u vanparničnom postupku, naziv za lica koja su invol-

virana u postupak jesu: predlagač i protivnik predlagača, a zajednički naziv im je učesnici

SUBJEKTIVNO PRAVO - ovlašćenje koje titular prava izvodi iz objektivnog prava, koje treba shvatiti kao korpus prava garantovanih zakonima i drugim opštim aktima; s obzirom na objekt na koje je ovlašćenje usmereno postoje stvarna prava, obligaciona prava, intelektualna prava, lična prava, porodična prava i sl.

SUD - samostalni, specijalizovani državni organ kojem je povereno vršenje sudske vlasti u zakonom propisanim postupcima; u Republici Srbiji sudovi se obrazuju kao sudovi opšte nadležnosti i posebni sudovi; sudovi opšte nadležnosti su opštinski i okružni sudovi, te Apelacioni i Vrhovni sud Srbije (Vidi: Apelacioni sud); posebni sudovi su: trgovinski sudovi, Viši trgovinski sudovi i Upravni sud (Vidi: Upravni sud) (Vidi opširnije u priručniku "Javnost u sudnici")

SUDIJA - lice koje sudijsku funkciju obavlja profesionalno

SUDIJA ZA PREKRŠAJE - organ koji vodi prvostepeni prekršajni postupak

SUDIJA POROTNIK - lice koje pored sudije profesionalca obavlja sudijsku funkciju, ali kao neprofesionalac

SUDSKA VLAST - jedna od tri grane državne vlasti (pored zakonodavne i izvršne); prema preovlađujućem gledištu osnovni zadatak suda jeste da na pojedinačan, konkretni slučaj primeni opštu normu, odnosno da utvrdi da li je došlo do povrede ili ugrožavanja prava ili da li je bilo protivpravnog ponašanja, te da konfliktnu situaciju reši, a protivpravno ponašanje sankcioniše, pod uslovima predviđenim opštim propisom

SUDSKA OPOMENA - krivična sankcija vaspitnog karaktera iz grupe mera upozorenja, izriče se umesto kazne zatvora ili novčane kazne punoletnom i krivično odgovornom učiniocu manje društveno opasnog krivičnog dela, ukoliko se može očekivati da će i samo upozorenje dovoljno uticati na učinioca da više ne vrši krivična dela, može se izreći za krivična dela za koja je zaprećena novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, a izuzetno, što je posebno interesantno za novinare, i za krivična dela za koja je zaprećena kazna do tri godine zatvora, kao što su kleveta ili iznošenje ličnih i porodičnih prilika

SUDSKI DEPOZIT - polaganje novca, hartija od vrednosti, isprava i dragocenosti u sudski depozit, na osnovu zakonom predviđenih razloga, predstavlja vrstu vanparničnog postupka

SUDSKO PORAVNANJE - ugovor stranaka u parnici o načinu rešenja međusobnih spornih pitanja ili uklanjanju neizvesnosti povodom tih pitanja, sudsko poravnanje ima snagu izvršne sudske isprave, odnosno u slučaju neispunjenja obaveze može se tražiti prinudno izvršenje na osnovu sudskog poravnjanja (Vidi: Vansudsko poravnanje, Izvršnost)

SUKOB NADLEŽNOSTI - situacija u kojoj dva suda (ili više sudova) ili dva upravna organa (ili više upravnih organa) smatraju da su nadležni za postupanje (pozitivni sukob nadležnosti) u jednoj pravnoj stvari ili kada odbijaju da postupaju smatrajući da nisu nadležni za postupanje (negativni sukob nadležnosti); o sukobu nadležnosti odlučuje zajednički, neposredno viši sud ili upravni organ

SUOČENJE - u krivičnom pravnom smislu, radnja u krivičnom postupku pomoću koje se razjašnjavaju sumnjivi ili kontradiktorni podaci, istovremenim ispitivanjem saslušanih lica čiji su iskazi doveli do sumnji i kontradikcija; u parničnom postupku, istovremeno saslušanje učesnika u postupku čiji su raniji iskazi protivurečni

SUPARNIČARSTVO - procesni institut parničnog postupka koji podrazumeva da se u istoj stranačkoj ulozi (tužioca ili tuženika) nalazi više lica; kada je više lica u procesnoj ulozi tužioca, onda se nazivaju aktivnim suparničarima, a kada su na strani tuženika, onda se nazivaju pasivnim suparničarima

SUSVOJINA - pravo svojine više lica na jednoj stvari gde su njihovi suvlasnički udeli tačno određeni idealnim udelom izraženim procentualno, razlomkom (najčešće) ili kvotom, bez određivanja realnog dela stvari koji pripada svakom od suvlasnika

T

TAPIJA - javna isprava u tapijskom sistemu koja stvara oborivu pretpostavku da je lice označeno u njoj sopstvenik nepokretnosti; tapiju (u delovima naše zemlje gde je tapijski sistem još uvek na snazi) izdaje opštinski organ uprave nadležan za imovinsko-pravne odnose; sastavljenu tapiju overava nadležni opštinski sud koji vodi knjigu tapija

TAPIJSKI SISTEM - zastareli sistem evidencije nepokretnosti i prava na njima, kod nas još uvek postoji u delovima Južne Srbije

TERET DOKAZIVANJA - obaveza stranke u postupku da dokaže činjenicu koja joj ide u prilog, bez obzira na to ko je tu činjenicu u postupku izneo

TRGOVINSKI SUD - poseban sud u Republici Srbiji, u prvom stepenu sudi u sporovima između privrednih subjekata ili sporovima koji proizađu iz Zakona o preduzećima, autorskim i srodnim pravima i stranim ulaganjima; u kaznenopravnoj oblasti ovaj sud sudi u prvom stepenu u postupcima po privrednim prestopima, vodi registar pravnih lica

TUŽBA ZBOG "ČUTANJA UPRAVE" - vrsta tužbe u upravnom sporu koja se podnosi u situacijama kada upravni organ ne odluči po žalbi izjavljenoj protiv prvostepenog upravnog akta, odnosno kada ne donese upravni akt u stvarima gde žalba nije dozvoljena, odnosno kada upravni organ u propisanom roku ne donese nikakvu odluku po zahtevu stranke

TUŽBA U PARNIČNOM POSTUPKU - inicijalna parnična radnja tužioca kojom se pokreće parnični postupak, suštinski predstavlja zahtev za pružanje pravne zaštite određene sadržine

TUŽBA U UPRAVNOM SPORU - inicijalna radnja u upravnom sporu kojom tužilac od nadležnog suda zahteva ispitivanje zakonitosti konačnog upravnog akta (Vidi: Konačnost upravnog akta, Pravosnažnost upravnog akta)

TUŽILAC - stranka u parničnom postupku na osnovu čije tužbe započinje parnični postupak; takođe, stranka u upravnom sporu po

čijoj tužbi nadležni sud ispituje zakonitost konačnog upravnog akta

Ć

"ĆUTANJE UPRAVE" - situacija koja nastaje kada upravni organ, u zakonom propisanom roku, ne donese rešenje po zahtevu stranke

U

UBLAŽAVANJE KAZNE - ovlašćenje suda da u zakonom propisanim slučajevima učiniocu krivičnog dela odmeri vrstu i meru kazne ispod propisanog, posebnog minimuma kazne (a do zakonskog minimuma kazne) i da jednu vrstu kazne zameni drugom, blažom vrstom kazne

UVIĐAJ - dokazno sredstvo na osnovu kojeg organ koji vodi postupak (sud ili upravni organ) na osnovu sopstvenog čulnog opažanja utvrđuje postojanje relevantnih činjenica

UVREDA - krivično delo protiv časti i ugleda, izjava (usmena ili napisana) ili ponašanje kojim se povređuje čast i ugled jednog lica (Vidi: Ugled, Čast)

UGLED - skup nematerijalnih vrednosti koje čovek stiče životom i radom u određenoj društvenoj sredini, predstava drugih o vrednostima čoveka, spoljašnja, objektivna čast (Vidi: Čast)

UGOVOR - saglasnost volja dva ili više lica kojom se ugovorne strane međusobno obavezuju na neke činidbe

UKIDANJE PRESUDE ILI REŠENJA - odluka suda nadležnog za odlučivanje po pravnom leku kojom se pobijana odluka stavlja van

snage, a predmet vraća nižestepenom sudu na ponovni postupak

UKNJIZBA - upis u zemljišne knjige kojim se konačno stiču ili gube zemljišnoknjižna prava (pravo svojine, pravo službenosti, pravo zaloge i sl.)

UKOR - vrsta disciplinske mere koja se izriče maloletnom učiniocu krivičnog dela prema kome nije potrebno preduzeti trajnije mere prevaspitavanja, a naročito ako je delo učinio iz nepromišljenosti ili lakomislenosti; takođe, vrsta prekršajne sankcije koja se upućuje učiniocu prekršaja, uz pretnju da će biti strože kažnjen ako izvrši novi prekršaj

UMEŠAČ - lice koje ima interes da jedna stranka u parničnom postupku uspe u parnici, pa zbog toga može stupiti u parnicu na strani te stranke

UMIŠLJAJ - odnos učinioca prema krivičnom delu koji podrazumeva da je učinilac bio svestan mogućnosti nastupanja posledice, a takvu je posledicu želeo ili je na nju pristao

UPRAVNI ORGAN - organ uprave i drugi državni organ, kao i preduzeće i druga organizacija kojima je zakon poverio vršenje javnih ovlašćenja koji vodi upravni postupak (Vidi: Upravni postupak)

UPRAVNI POSTUPAK - skup pravila kojima se regulišu nadležnost, radnje, oblici radnji i akata koje preduzimaju i donose upravni organi kada u upravnoj stvari rešavaju o pravima i obavezama fizičkih i pravnih lica koja se javljaju kao stranke u ovom postupku

UPRAVNI SPOR - posebna vrsta spora u kojem nadležni sud odlučuje o zakonitosti konačnih upravnih akata (Vidi: Konačnost upravnog akta)

UPRAVNI SUD - sud koji je prema odredbama Zakona o uređenju sudova, čije je stupanje na snagu više puta odlagano i koji još uvek nije u potpunosti stupio na snagu, isključivo nadležan za odlučivanje po tužbama u upravnim sporovima

UPUĆIVANJE U DISCIPLINSKI CENTAR ZA MALOLETNIKE - vrsta disciplinske mere koja se primenjuje prema maloletnim učiniocima krivičnih dela kada sud nađe da bi se kratkotrajnom

disciplinskom merom u posebnoj ustanovi moglo delovati na maloletnika da svoje ponašanje uskladi sa društvenim i pravnim normama pravnog poretka

UPUĆIVANJE U VASPITNO POPRAVNI DOM - vrsta zavodske vaspitne mere, primenjuje se prema maloletnom učiniocu krivičnog dela prema kojem je potrebno primeniti trajnije, pojačane mere prevaspitanja u vaspitno popravnom domu kao ustanovi koja služi za prevaspitavanje teže vaspitno zapuštenih maloletnika

UPUĆIVANJE U VASPITNU USTANOVU - vrsta zavodske vaspitne mere, primenjuje se prema maloletnom učiniocu krivičnog dela prema kojem je potrebno primeniti trajnije, pojačane mere prevaspitanja u vaspitnoj ustanovi kao ustanovi koja služi za prevaspitavanje lakše vaspitno zapuštenih maloletnika, a u kojoj se inače nalaze maloletnici koji nisu učinili krivično delo, ali nemaju nikoga ko bi se o njima starao ili su jednostavno vaspitno zapušteni

UPUĆIVANJE U SPECIJALNU USTANOVU - vrsta zavodske vaspitne mere koja se izriče maloletnim učiniocima krivičnih dela koji su zaostali u mentalnom razvoju ili su invalidi (slepi, gluvi i sl.)

URAČUNLJIVOST - sposobnost nekog lica da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima; uračunljivost je neophodan uslov za postojanje vinosti, odnosno krivične odgovornosti za učinjeno krivično delo (Vidi: Vinost)

UREĐENJE UPRAVLJANJA I KORIŠĆENJA ZAJEDNIČKE STVARI - vanparnični postupak u kojem sud određuje načina upravljanja i korišćenja zajedničke stvari kada suvlasnici ili sukorisnici nisu u stanju da ta pitanja reše sporazumno

UREĐENJE MEĐE - vanparnični postupak u kojem sud utvrđuje granicu između susednih nepokretnosti kad su međni znaci uništeni, oštećeni ili pomereni, a susedi ne mogu sporazumno da utvrde granicu

USLOVNA OSUDA U KRIVIČNOM PRAVU - krivična sankcija iz grupe mera upozorenja koja se izriče krivično odgovornom učiniocu manje društveno opasnog krivičnog dela u situaciji kada se može očekivati da će upozorenje uz pretnju kaznom dovoljno uticati na učinioca da više ne vrši krivična dela; uslovnom osu-

dom sud utvrđuje kaznu i istovremeno određuje da se ona neće izvršiti ako osuđeni za vreme proveravanja ne učini novo krivično delo

USLOVNA OSUDA U PRIVREDNO-PRESTUPNOM PRAVU - vrsta sankcije u postupku po privrednim prestupima, sastoji se u uslovnom odlaganju izvršenja utvrđene novčane kazne pravnom licu i njegovom odgovornom licu, pod uslovom da za određeno vreme ne izvrše novi privredni prestup

F

FIRMA PRAVNOG LICA - naziv pravnog lica, pogrešno je reći "naziv firme"

FUNKCIONALNA NADLEŽNOST SUDA - ova vrsta nadležnosti uređuje pitanja podele poslova unutar jednog stvarno i mesno nadležnog suda i određuje delokrug rada i postupanje, u krivičnom postupku, na primer, istražnog sudije, sudije pojedinca, predsednika veća, sudskog veća i sl.

H

HIPOTEKA - založno pravo na nepokretnoj stvari na osnovu kojeg hipotekarni poverilac može naplatiti svoje potraživanje iz vrednosti založene nepokretnosti ukoliko hipotekarni dužnik ne ispunji svoju obavezu, i to pre kasnijih hipotekarnih poverilaca i pre svih ostalih običnih poverilaca

C

CESIJA - ustupanje, prenos potraživanja trećem licu, prelaz potraživanja sa dotadašnjeg poverioca na drugo lice na osnovu njihovog međusobnog ugovora, dok dužnik ostaje isti i bez njegovog pristanka

Č

ČAST - unutrašnji odraz vrednosti čoveka, lična predstava o tim vrednostima zasnovana na nematerijalnim, ličnim vrednostima koje čovek poseduje kao pripadnik određene društvene zajednice (Vidi: Uvreda, Ugled)

ČINJENIČNO STANJE - skup činjenica koje je organ koji vodi postupak utvrdio radi rešavanja konkretne pravne stvari; smisao svakog postupka i jeste utvrđivanje činjeničnog stanja kao odraza životne situacije na koju se može primeniti pravna norma koja, s druge strane, anticipira tu životnu situaciju s ciljem da ta norma uvek bude primenjena kada se takva životna situacija ostvari

Š

ŠTETA - pojavljuje se u dva vida, kao materijalna šteta ili umanjenje nečije imovine, odnosno sprečavanje uvećanja nečije imovine, ili kao nematerijalna šteta, kao posledica prouzrokovanja

fizičkog bola, straha, naruženosti ili psihičkog bola zbog povrede časti i ugleda